

Hoofdstuk 6

De opening van het eerste zegel (6:1-2)

“En ik zag, toen het Lam één van de zeven zegels opende, en ik hoorde één van de vier levende wezens zeggen als een stem van een donderslag: Kom! En ik zag en zie, een wit paard, en hij die erop zat had een boog, en hem werd een kroon gegeven, en hij trok uit overwinnend en om te overwinnen”

Het openen van de zegels is noodzakelijk om de inhoud van een verzegelde boekrol te kunnen lezen. In Johannes' visioen valt het openen van de zegels door het Lam dan ook samen met sleutelgebeurtenissen in de wereldgeschiedenis die de dag des Heren zullen inluiden. Deze historische feiten zullen plaatsvinden wanneer het einde van de tegenwoordige boze eeuw nadert. De Messias heeft ze al aangekondigd in zijn rede op de Olijfberg, waar Hij ze aanduidde als “het begin der weeën” (Mattheüs 24:8, Markus 13:9). De gebeurtenissen die door het openen van de eerste vier zegels worden teweeggebracht kunnen nog aan menselijk handelen of aan de natuurlijke gevolgen van dat handelen worden toegeschreven. In Johannes' visioen wordt dit uitgebeeld door het feit dat de vier “levende wezens” - cherubs die de aardse schepselen vertegenwoordigen - de werkzame krachten op het aardse toneel roepen. Bij het openen van de latere zegels beginnen de gebeurtenissen de grenzen van het “normale” of het “natuurlijke” te overschrijden. De hand van God wordt dan steeds duidelijker zichtbaar. Vooral vanaf het zesde zegel is dit het geval.

Johannes zag hoe het Lam één van de zeven zegels opende (naar de tijd gerekend was dit natuurlijk het eerste) en hij hoorde één van de vier levende wezens zeggen: “Kom!” Het bevel van de cherub werd met een angstaanjagend geluid gegeven: een stem die klonk als een donderslag (vgl. Psalm 77:18). Uit de klank van de stem blijkt dat wat er op de oproep volgt moet worden beschouwd als een oordeel van God.

“Wie met de HERE twisten, worden gebroken; over hen dondert Hij in de hemel” (1 Samuël 2:10a).

Toen Mozes zijn staf uitstreekte naar de hemel, liet de HERE het donderen en hagelen en werd het land Egypte door een plaag getroffen (Exodus 9:23,29). De HERE heeft eens de donder doen rollen over de Filistijnen en hen in verwarring gebracht, zodat zij tegen Israël de nederlaag leden (1 Samuël 7:10). Donderslagen zijn een beeld van de kracht (Job 26:14, 40:4) en de toorn (1 Samuël 12:17-18) van de HERE.

Het stemgeluid van de eerste cherub geeft aan dat de HERE de einden van de aarde zal gaan richten (1 Samuël 2:10b). Hij gaat oorlog voeren tegen zijn tegenstanders (1 Samuël 2:10a). In antwoord op het bevelende roepen verschijnt er dus een *paard*. Een paard was in het nabije Oosten geen vreedzaam trekdier of een lastdier

(voor dat doel werden immers ossen en ezels gebruikt), maar een kostbaar rijdier dat voor de oorlog was bestemd (Spreeken 21:31) Paarden werden van stal gehaald wanneer de koningen ten strijde trokken (Deuteronomium 17:16).

De betekenis van de witte kleur van het paard is niet onmiddellijk duidelijk. De aanvoerders van het volk Israël reden op witte ezinnen (Richteren 5:10). En wanneer de Messias eenmaal verschijnt, zullen zowel Hijzelf als de hemelse legermacht die Hem volgt, op witte paarden rijden (Openbaring 19:11,14).

De ruiter op het witte paard staat blijkbaar model voor een aanvoerder of leider die een oorlog ontketent. De ruiter beschikt als aanvalswapen over een boog, en aan hem wordt een "kroon" gegeven. Voor "kroon" gebruikt Johannes het Griekse woord *stephanos*, d.w.z. een "erekrans". Wat die krans uitbeeldt wordt in de tekst meteen verklaard: "Hij trok uit, overwinnend en om te overwinnen". Wat aan het slot van Openbaring 6:2 van de ruiter op het witte paard wordt gezegd, stemt overeen met wat in Openbaring 13:7 te lezen valt over "het beest uit de zee", de ultieme pseudo-Messias: "En hem werd gegeven oorlog te voeren tegen de heiligen en hen te overwinnen; en hem werd gezag gegeven over elk geslacht en volk en taal en natie". De boog beeldt uit, dat de ruiter in staat is verafgelegen gebieden te bestoken en de volken die daar wonen te overwinnen. In de tijd van Johannes was een boog het wapen waarmee de grootste afstanden konden worden overbrugd en waarmee zelfs verre tegenstanders konden worden geveld.

Uit het vervolg van Johannes' visioen blijkt dat de laatste drie ruiters *krachten* symboliseren (het zwaard, de honger en de pest) en geen historische personages zijn. De eerste ruiter mag dus niet vereenzelvigd worden met één bepaalde koning of met de definitieve antichrist. Gezien de parallel in de evangeliën (Mattheüs 24:5, Markus 13:6) staat hij model voor wereldleiders die hun onderdanen misleiden en hen aansporen tot militair ingrijpen in verre landen. Pseudo-messiasen zullen de volken voorhouden dat de wereld in gevaar is en moet worden gered door middel van verovering en onderwerping. Als gevolg van zulke leugens zal er uiteindelijk één enkel rijk ontstaan dat de hele aarde omspant en één enkele godsdienst die iedere aardbewoner zal moeten aanhangen. De leeuw, de beer en de panter uit Daniël 7 (vers 4, vers 5 en vers 6) zullen tot een monster versmelten, dat op een luipaard of een panter lijkt, maar poten heeft als een beer en een muil als een leeuw (Openbaring 13:2).

Het tweede zegel (Openbaring 6:3-4)

"En toen het [Lam] het tweede zegel opende, hoorde ik het tweede levende wezen zeggen: Kom! En een ander paard, vuurrood, trok uit; en hem die erop zat werd gegeven de vrede van de aarde weg te nemen en [te maken] dat zij elkaar zouden slachten, en hem werd een groot zwaard gegeven".

Wanneer het tweede zegel door het Lam wordt verbroken, roept het tweede levende wezen: "Kom!". De ziener vermeldt niet of dit roepen een even dreigende

klank heeft als het roepen van de eerste cherub, maar de gevolgen van de roep zijn vreselijk. In antwoord op het bevelende roepen verschijnt er een rossig paard. Het Griekse woord *purros* is afgeleid van het woord *pur*, dat “vuur” betekent, en is daarom door de vertalers als “vuurrood” weergegeven. In de Griekse Schriften komt dit woord maar op twee plaatsen voor, en wel in Openbaring 6:3 en Openbaring 12:3. De “grote draak” uit Openbaring 12:3, die volgens de uitleg van Johannes model staat voor “de oude slang, die genoemd wordt duivel en de satan” en die “het hele aardrijk misleidt” (Openbaring 12:9) is eveneens vuurrood van kleur. De duivel is volgens Jezus een “mensenmoordenaar van [het] begin af” (Johannes 8:44). Uit vers 4 van Openbaring 6 blijkt dat de ruiter op het rode paard eveneens een moordenaar is. Hij symboliseert oorlogen en massaslachting, zoals blijkt uit de parallel in de evangeliën (Mattheüs 24:6, Markus 13:7, Lukas 21:10). De kleur van het paard beeldt een vurige haat uit die leidt tot bloedvergieten.

Om zijn taak te kunnen uitvoeren wordt er aan de ruiter op het rode paard een “groot zwaard” gegeven. In de oudheid konden zwaarden verschillende afmetingen hebben. Het kon daarbij gaan om een klein wapen dat als een dolk onder de kleding werd gedragen (vgl. Johannes 18:10). Voor de duidelijkheid voegt de ziener aan het Griekse woord *machaira* daarom het bijvoeglijk naamwoord *megalè* toe. De ruiter beschikt over een groot slagzwaard, een dodelijk wapen waarmee tegenstanders in de pan gehakt kunnen worden.

Hij heeft volmacht om “de vrede van de aarde weg te nemen” en te bewerkstelligen dat de aardbewoners “elkaar afslachten”. In het achtste vers van Openbaring 6 blijkt, hoe dramatisch de gevolgen van zijn optreden zullen zijn. De profeet Jeremia heeft namens God al voorzeggd:

“Het zwaard roep ik op tegen alle bewoners der aarde” (Jeremia 25:29).

Als uitleg werd daarbij gevoegd:

“Zie, rampspoed gaat van volk tot volk, een zware storm steekt op van de uithoeken der aarde, en zij die door de HERE geveld zijn, zullen te dien dage liggen van het ene einde der aarde tot het andere” (Jeremia 25:32-33).

Het derde zegel (Openbaring 6:5-6)

“En toen het [Lam] het derde zegel opende, hoorde ik het derde levende wezen zeggen: Kom! En ik zag en zie, een zwart paard, en hij die erop zat had een weegschaal in de hand. En ik hoorde als een stem in [het] midden van de vier levende wezens zeggen: Een rantsoen tarwe voor een denaar en drie rantsoenen gerst voor een denaar; en breng geen schade toe aan de olie en de wijn”

Opnieuw opent het Lam een zegel, en een derde cherub roept: “Kom!”. En weer verschijnt er een paard. Maar ditmaal is het paard zwart van kleur. Zwart is in de Hebreeuwse Bijbel een teken van rouw. Als er in onze Nederlandse Bijbels staat dat mensen “in de rouw gaan” dan staat er in het Hebreeuws dat zij “in het zwart

gaan" (zie b.v. Jeremia 4:28, 8:21; Maleachi 3:14 in de Statenvertaling). De zwarte kleur van het paard is een gevolg van de massaslachting die de vorige ruiter heeft teweeggebracht. Maar de kleur zwart heeft nog een andere betekenis. In het boek Klaagliederen zingt de profeet:

"Onze huid is zwart geworden als een oven, vanwege de geweldige storm van de honger" (Klaagliederen 5:10, SV).

Over Israël had hij gezegd:

"Reiner dan sneeuw waren haar vorsten... nu werd hun gestalte zwarter dan roet, zij werden niet herkend op de straten, hun huid was verschrompeld om hun gebeente, was dor geworden als hout" (Klaagliederen 4:7-8).

Een zwarte huidskleur is het resultaat van ernstige ondervoeding. Uit het tekstverband blijkt dat dit ook hier het geval is. De ruiter op het zwarte paard is een symbool van voedselschaarste. De evangeliën spreken in dit verband van "hongersnoden" (Mattheüs 24:7, Markus 13:8, Lukas 21:11).

De ruiter heeft een weegschaal in zijn hand. Johannes gebruikt voor weegschaal het Griekse woord *zugon*, dat "een balans" betekent. Met zo'n balans kan men controleren of twee voorwerpen of groepen van voorwerpen qua gewicht met elkaar overeenstemmen (Ezechiël 5:1, 45:10). Gezien het vervolg van de tekst is die balans bestemd om ieder graankorreltje af te wegen, want het dagelijks voedsel wordt buitengewoon schaars (vgl. Ezechiël 4:16).

Voor "rantsoen" gebruikt de schrijver het Griekse woord *choenix*. Een *choenix* was een inhoudsmaat voor droge stoffen. Het was een maatbeker met een inhoud van minder dan een liter. Een *choenix* tarwe was juist voldoende om een volwassene een dag lang te voeden. Vandaar dat de vertalers het begrip als "rantsoen" hebben weergegeven. Gerst was minder voedzaam dan tarwe maar ook goedkoper; daarom was er een grotere hoeveelheid gerst voor een dagrantsoen vereist. Een *denarius* was het dagloon van een arbeider (Mattheüs 20:2).

Het verschrikkelijke oordeel dat Johannes hoort uitspreken houdt in dat voedsel zó duur wordt dat een mens zijn volledige loon nodig heeft om in leven te kunnen blijven. In het onderhoud van gezinsleden kan hij niet meer voorzien, die moeten ofwel zelf gaan werken of van honger omkomen. Een groot deel van de bevolking zal in zo'n situatie van ondervoeding sterven.

De toevoeging: "Breng geen schade toe aan de olie en de wijn" is raadselachtig. Velen hebben hieruit geconcludeerd dat die producten (in tegenstelling tot de tarwe en de gerst) niet schaars en dus ook niet duur zullen worden. Maar die conclusie is onjuist. De opdracht wordt gegeven aan een ruiter die het voedsel voor de mensheid moet gaan uitdelen. De ruiter krijgt opdracht om een maat tarwe te verstrekken voor een denarius en drie maten gerst voor een denarius. Maar de olie en de wijn in de voorraadschuur van de Almachtige mag hij geen schade

toebrengen. Gezien het tekstverband betekent dat niet dat hij die voor de normale prijs mag uitdelen, maar dat hij die in opslag moet houden. Vanwege het optreden van de derde ruiter worden gerst en tarwe dus ongelooflijk duur en zijn olie en wijn helemaal niet meer te krijgen!

Raadselachtig is ook de beschrijving die Johannes geeft van wat hij tijdens zijn visioen *hoorde*. De ziener hoorde “als een stem in het midden van de vier levende wezens” spreken. Wat op een stem leek ging niet uit van de cherubs, maar van iets dat zich “te midden van” hen bevond. In het midden van de vier levende wezens staat volgens Openbaring 5:6 het Lam. *In opdracht van het Lam* wordt de aarde door voedselschaarste getroffen, want de Vader heeft Hem het hele oordeel in handen gegeven (Johannes 5:22). Zoals de HERE in de tijd van Jozua en Zerubbabel “een droogte riep over het land” (Haggai 1:11) zo roept het Lam hier voedselschaarste over de aarde.

Het vierde zegel (Openbaring 6:7-8)

“En toen het [Lam] het vierde zegel opende, hoorde ik [de] stem van het vierde levende wezen zeggen: Kom! En ik zag en zie, een bleekgroen paard, en hij die erop zat, zijn naam was <de> dood, en de hades volgde hem; en hun werd macht gegeven over het vierde deel van de aarde om te doden met [het] zwaard en met honger en met [de] dood en door de wilde dieren van de aarde”

Voor de vierde maal opent het Lam een zegel, en het vierde levende wezen roept: “Kom!”. En opnieuw verschijnt er een paard, maar ditmaal is het groen van kleur. Het Griekse woord *chloros* betekent “groen”, het is de kleur van gras (Markus 6:39, Openbaring 8:7) en van de bladeren van kruiden en bomen (Openbaring 9:4). Wanneer de huid van een dier echter een groene tint aanneemt, dan is het met dat dier slecht gesteld. Een groenachtige kleur is een lijkkleur.

De ruiter op het groene paard heet volgens Johannes: “Dood”. Maar met die naam is er gezien het vervolg iets bijzonders aan de hand. De ruiter ontvangt volmacht om “te doden met de dood”. Ons klinkt dat in de oren als een “open deur” of een onnodige herhaling. Maar Johannes maakt gebruik van een hebraïsme. “Doden met de dood” is in de Hebreeuwse Bijbel de standaard uitdrukking voor “doden met de pest” of “ombrengen door middel van epidemieën”. De evangeliën spreken in dit verband van “pestziekten”, dat wil zeggen: van allerlei epidemieën (Lukas 21:11, Mattheüs 24:7 in de Statenvertaling).

Het slot van vers 8 heeft gezien het voorafgaande niet alleen betrekking op de berijder van het groene paard en ook niet alleen op “de dood en de hades”, maar op de vier ruiters *samen*. Aan de genoemde vier wordt “macht gegeven over het vierde deel van de aarde om te doden met het zwaard en met honger en met [de] dood en door de wilde dieren van de aarde”. In de Bijbel betekent “aarde” het droge, of het land. Wie de kuststrook bewoont bevindt zich aan het einde van de aarde. De vier ruiters ontvangen volmacht om op een kwart van het aardse

landoppervlak de mensen die daar leven te doden. Zij zullen hen ombrengen door middel van het zwaard (d.w.z. door oorlogsgeweld), door honger, door dodelijke ziekten en door middel van wilde dieren. Bij dat laatste kan men denken aan leeuwen en beren, wolven en jakhalzen die zich vanwege de ontvolking sterk zullen uitbreiden en het land onveilig zullen maken. De eerste ruiter misleidt de volken door hen tot oorlog te verleiden (vgl. Openbaring 20:8). De tweede doodt door middel van het zwaard, de derde door middel van de honger en de vierde door besmettelijke ziekten.

Vers 8 kan daarom ook als volgt worden weergegeven: “En ik zag, en zie, een groen paard, en hij die erop zat, zijn naam was de *Pest*, en het dodenrijk volgde hem”. Het Griekse woord *hades* is een aanduiding van de verblijfplaats van de doden. De letterlijke betekenis van dit woord is: “het ongeziene”. Wie in de *hades* is terechtgekomen verkeert niet meer in het land der levenden. Van zo iemand kan geen mens nog iets vernemen. Hij is voor stervelingen onzichtbaar en onbereikbaar geworden. Alleen God kan hem nog maar bereiken.

In de profetieën van Ezechiël (5:12, 5:17, 6:11-12, 7:15, 12:16) en Jeremia (14:12, 21:9, 24:10, 27:8, 27:13, 29:17-18, 32:24, 32:36, 34:17, 38:2, 42:17, 42:22, 44:13) worden het zwaard, de honger en de pest dikwijls in één adem genoemd. Wanneer God een onontkoombaar kwaad over Zijn tegenstanders brengen wil, dan stuurt Hij deze krachten op hen af. Wie niet omkomt door het zwaard, sterft dan wel van de honger of als gevolg van een besmettelijke ziekte. In Ezechiël 14:21 noemt de HERE het zwaard, de honger, het wild gedierte en de pest: “Mijn vier zware gerichten”. Oordelen die ten doel hebben om “mens en dier uit te roeien”. Toen de ballingschap begon stuurde God dit viertal op Jeruzalem en Juda af. Blijkens Openbaring 6:8 zal Hij hen in de toekomst op de hele mensheid afsturen, om de volken te straffen voor hun afgodendienst (Openbaring 9:20-21), hun wanbeheer van de schepping (Openbaring 11:18) en (gezien het vervolg van Openbaring 6) voor wat ze zijn eigen volk hebben aangedaan.

Het vijfde zegel (Openbaring 6:9-11)

“En toen het [Lam] het vijfde zegel opende, zag ik onder het altaar de zielen van hen die geslacht waren om het woord van God en om het getuigenis dat zij hadden. En zij riepen met luider stem en zeiden: Tot hoelang, heilige en waarachtige Heerser, oordeelt en wreekt U ons bloed niet aan hen die op de aarde wonen? En aan ieder van hen werd een lang wit kleed gegeven; en hun werd gezegd dat zij nog een korte tijd moesten rusten, totdat ook hun medeslaven en hun broeders die gedood zouden worden evenals zij, voltallig zouden zijn”

Toen het Lam het vijfde zegel opende, verscheen er niet opnieuw een ruiter op het wereldtoneel, maar Johannes zag “het altaar”. Voor het eerst in het boek Openbaring wordt er hier over een altaar gesproken, zodat de vraag rijst om welk altaar het gaat. Het woord *thusiasterion* betekent letterlijk “offerplaats”. In de

Griekse Schriften is het meestal een aanduiding van het brandofferaltaar in de tempel in Jeruzalem (Mattheüs 5:23-24, 23:18-20, 23:35; Lukas 11:51, 1 Korinthe 9:13, 10:18; Hebreeën 7:13, 13:10). Maar het kan ook betrekking hebben op het reukofferaltaar (Lukas 1:11), of een aanduiding zijn van offerplaatsen in het algemeen (Romeinen 11:3). Abraham offerde zijn zoon Isaak op een *thusiasterion* (Jakobus 2:21). Verderop in het boek Openbaring heeft het woord betrekking op het brandofferaltaar in Jeruzalem (Openbaring 11:1) of het reukofferaltaar in de hemelse tempel (Openbaring 8:3, 8:5, 9:13, 14:18, 16:7).

Gezien het vervolg van Johannes' betoog wordt er in vers 9 met "altaar" bedoeld: het brandofferaltaar in de tempel, waar het offerbloed werd uitgegoten. In de voorschriften voor de offerdienst die de HERE aan het volk Israël heeft gegeven, wordt over bepaalde offers gezegd: "Al het bloed zult gij aan de voet van het altaar uitgieten" (Exodus 29:12). "Al het (overige) bloed van de stier zal [de priester] uitgieten aan de voet van het brandofferaltaar, dat bij de ingang van de tent der samenkomst staat" (Leviticus 4:7,18,25,30,34). "Wat van het bloed overblijft zal aan de voet van het altaar uitgedrukt worden" (Leviticus 5:9). "Het overige bloed goot hij uit aan de voet van het altaar" (Leviticus 8:15, 9:9). "Het bloed van uw slachtoffers zal op het altaar van de HERE, uw God, uitgegoten worden" (Deuteronomium 12:27).

De vier ruiters die Johannes na het openen van de eerste vier zegels zag waren symbolen van misleiding, massaslachting, voedselschaarste en besmettelijke ziekten. Wat er na het openen van het vijfde zegel zichtbaar wordt, is ook een symbolische voorstelling. Toen Abel door zijn broer Kaïn was vermoord, "riep zijn bloed tot God van de aardbodem" (Genesis 4:10). Dat bloed riep niet met een hoorbare stem, maar God sloeg er acht op. De dood van een onschuldige gaat niet aan Hem voorbij. "Zielen" is in de Hebreeuwse Bijbel dikwijls een aanduiding van "personen". In de vertaling van het NBG wordt het dan als "lieden" (of als "mensen") weergegeven (zie b.v. Genesis 12:5, 14:21, 17:14). Er staat geschreven: "De ziel die zondigt, die zal sterven" (Ezechiël 18:4,20). Daarmee wordt bedoeld dat een Israëliet die bepaalde zonden bedreef met de dood werd bestraft, vooral wanneer hij zich aan afgodendienst, uitbuiting, onderdrukking of machtsmisbruik schuldig had gemaakt. Ook wij gebruiken het woord "ziel" soms als een *pars pro toto*, dat wil zeggen: als een aanduiding van de hele mens. Zoals in de bekende uitdrukking: "Noach en zijn acht zielen".

Als Johannes "zielen onder het altaar" ziet, dan mogen we daarbij denken aan mensen wier bloed onschuldig is vergoten en die vermoord zijn omdat ze God trouw wilden blijven. Dat blijkt ook uit wat de ziener als verklaring aan zijn woorden toevoegt. Het gaat om "hen die geslacht waren om het woord van God en om het getuigenis dat zij hadden" (Openbaring 6:9).

"Geslacht" in vers 9 is van hetzelfde werkwoord afgeleid als "slachten" in vers 4. Het heeft betrekking op een gewelddadige dood, gezien het vervolg van de

Openbaring vermoedelijk terechtstelling door middel van onthoofding. De “zielen” die Johannes zag waren aan het zwaard ten offer gevallen (Openbaring 6:4, 20:4).

Bij “het woord van God” kan men in eerste instantie denken aan de Bijbel, en bij “het getuigenis” aan de tien geboden. De stenen tafelen die Mozes uit de hand van God ontving, werden immers “de tafelen van het getuigenis” genoemd (Exodus 32:15,29) en dit “getuigenis” moest Mozes in de ark van het verbond leggen (Exodus 25:16,21). “Hen die... het woord van God en het getuigenis hadden” zou dan betekenen: wetsgetrouwe Joden. Het woord van God is niet toevertrouwd aan de heidenvolken of aan gelovigen uit die volken, maar aan het volk Israël. Van hen staat geschreven:

*“En **welk groot volk is er**, dat inzettingen en verordeningen heeft zo rechtvaardig, als heel deze wet, die ik u heden voorleg?” (Deuteronomium 4:8)*

*“Hij heeft Jakob zijn woorden bekendgemaakt, Israël zijn inzettingen en zijn verordeningen. Aldus heeft Hij **aan geen enkel volk** gedaan, en zijn verordeningen kennen zij niet.” (Psalm 147:19-20)*

*“Wat is dan het voorrecht van de Jood, of wat is het nut van de besnijdenis? Veel in elk opzicht, en wel in de eerste plaats dat **hun** de woorden van God zijn toevertrouwd” (Romeinen 3:1-2)*

In Openbaring 12:17 blijkt dat de woede van de draak (d.w.z. de satan) in de eindtijd vooral gericht zal zijn tegen “hen die de geboden van God bewaren”. Dit versterkt de gedachte dat we bij de “zielen onder het altaar” moeten denken aan wetsgetrouwe Joden.

Maar in Openbaring 6:9 heeft de uitdrukking “het woord van God en het getuigenis dat zij hadden” waarschijnlijk nog een andere betekenis. We vinden deze uitdrukking (of een vergelijkbare frase) in het laatste Bijbelboek namelijk op zeven plaatsen:

“Deze [Johannes] heeft het woord van God betuigd en het getuigenis van Jezus Christus, alles wat hij heeft gezien” (1:2).

“Ik [Johannes]... kwam op het eiland dat Patmos heet, om het woord van God en het getuigenis van Jezus” (1:9).

“...zag ik onder het altaar de zielen van hen die geslacht waren om het woord van God en om het getuigenis dat zij hadden” (6:9)

“En zijzelf hebben hem [d.i. de tegenstander] overwonnen door het bloed van het Lam en door het woord van hun getuigenis, en zij hebben hun leven niet liefgehad tot [de] dood toe” (12:11)

“En hij [d.i. de draak] ging weg om oorlog te voeren tegen de overigen van haar nageslacht, hen die de geboden van God bewaren en het getuigenis van Jezus hebben” (12:17)

“Ik [de openbaringsengel] ben een medeslaaf van u en van uw broeders die het getuigenis van Jezus hebben; aanbid God! Want het getuigenis van Jezus is de geest van de profetie” (19:10)

“...en [ik zag] de zielen van hen die om het getuigenis van Jezus en om het woord van God onthoofd waren” (20:4)

In het eerste hoofdstuk van de Openbaring is “het woord van God en het getuigenis van Jezus Christus” een aanduiding van “alles wat Johannes heeft gezien” (1:2), dat wil zeggen: van alle visioenen die hij op het eiland Patmos heeft ontvangen (1:9) en die hij in opdracht van de verheerlijkte Messias te boek heeft gesteld (1:19).

“Hen... die het woord van God... en het getuigenis hadden” (6:9) kan dus ook betekenen: hen die het boek Openbaring in bezit hadden en die de boodschap van dat boek ter harte hadden genomen (1:3, 22:7,9). Bij de “zielen onder het altaar” moeten we dan denken aan Israëlieten die het laatste Bijbelboek als een betrouwbare Godsspraak hebben aanvaard.

Wanneer we het visioen van Johannes aldus opvatten, dan sluit de opening van het vijfde zegel evenals de opening van de voorafgaande zegels aan bij wat Jezus in zijn rede op de Olijfberg heeft voorgezegd. Nadat Hij had gesproken over misleiding (Mattheüs 24:5), oorlogen en geruchten van oorlogen, opstand van volk tegen volk en koninkrijk tegen koninkrijk (Mattheüs 24:6-7), hongersnoden (Mattheüs 24:7) en “pestilentiën” (Mattheüs 24:7, Statenvertaling), liet Hij daarop volgen:

“Dan zullen zij u overleveren om verdrukt te worden en u doden, en u zult gehaat zijn door alle volken ter wille van mijn naam” (Mattheüs 24:9)

Jezus richtte zich tot zijn (Joodse) discipelen, die eens door alle volken gehaat zouden worden. Wanneer het einde van de tegenwoordige boze eeuw nadert, zullen “alle volken” zich keren tegen Gods volk, Israël, en vooral tegen personen uit dat volk die God en zijn Messias trouw willen blijven.

Met “het woord van God en het getuigenis dat zij hadden” kan Johannes doelen op: (i) de hele Bijbel en de tien geboden, of: (ii) het boek Openbaring, maar ook op: (iii) een specifieke Bijbelse waarheid. Van “het getuigenis” wordt in het NT namelijk de volgende definitie gegeven:

“En dit is het getuigenis: dat God ons eeuwig leven heeft gegeven, en dit leven is in zijn Zoon” (1 Johannes 5:11)

Bovendien heeft Jezus in verband met de haat van de volken en het vermoorden van zijn discipelen opgemerkt:

*“En dit evangelie van het koninkrijk zal over het hele aardrijk worden gepredikt **tot een getuigenis voor alle volken**, en dan zal het einde komen” (Mattheüs 24:14)*

De boodschap die de apostelen ons hebben overgeleverd houdt in dat Jezus is gestorven maar als Eersteling met een onvergankelijk leven uit de doden is opgewekt (Handelingen 2:22-36, 1 Korinthe 15:20, Openbaring 1:5). Wie in Hem gelooft zal eens hetzelfde soort leven ontvangen als Hij nu al bezit (Lukas 18:29-30). In de Bijbel wordt die bestaanswijze “eeuwig leven” genoemd. Het is het leven van het toekomstige wereldtijdperk, de eeuw die komt (Lukas 18:30). Wanneer het Lam de eerste vier zegels heeft geopend, zal juist *dé* boodschap overal worden ontkend en met felle haat worden bestreden. Het “goede nieuws van het koninkrijk”, de blijde boodschap dat God de wereld niet aan haar lot zal overlaten maar orde op zaken zal stellen, vrede en gerechtigheid op de hele aarde zal doen heersen en zich zal ontfermen over de gestorvenen (Openbaring 11:18) zal als een subversieve en staatsgevaarlijke ideologie worden beschouwd. Op het prediken of belijden van die boodschap zal de doodstraf komen te staan (Openbaring 13:15). Het historisch proces dat de apocalyptische ruiters ontketenen zal er toe leiden dat de boodschap van de apostelen in de wereld niet langer wordt verdragen. De “zielen” die Johannes onder het altaar ziet zijn van deze ontwikkeling het slachtoffer geworden.

“En zij riepen met luider stem”. Bij het lezen van Openbaring 6:10 moeten we in gedachten houden dat het hier gaat om een symbolische voorstelling. Velen hebben Johannes’ visioen bekritiseerd vanwege het feit dat gelovigen erin om wraak zouden roepen. Maar zulke kritiek is misplaatst. Wie vermoord zijn kunnen immers niet meer roepen. “Zielen onder het altaar” zijn een zinnebeeld van vermoorde gelovigen, beter gezegd: van hun bloed dat aan de voet van het altaar is uitgegoten. Dat bloed roept tot God, net zoals het bloed van Abel (Genesis 4:10). Omdat God rechtvaardig is, slaat Hij acht op bloed dat onschuldig is vergoten. Hij hoort wat zulk bloed tot Hem roept. De ziel (of het bloed) onder het altaar wijst op een ontzaglijk onrecht dat eens zal worden rechtgezet.

Tot hoelang

“Hoelang nog?” is een vraag die klinkt in vele Psalmen en ook in de boeken der Profeten:

“HERE, hoelang nog? Keer weder, HERE, red mijn ziel, verlos mij om uwer goedertierenheid wil” (Psalm 6:4-5)

“Hoelang, HERE? Zult Gij mij voortdurend vergeten? Hoelang zult Gij uw aangezicht voor mij verbergen?” (Psalm 13:1-2)

“Hoelang, HERE, zult Gij toezien? Verlos toch mijn ziel van hun verwoestingen...” (Psalm 35:17)

“Hoelang nog zal de tegenstander honen, o God; zal de vijand uw naam voor altijd versmaden? Waarom houdt Gij uw hand, ja uw rechterhand, terug? Trek ze uit uw boezem, verdelg!” (Psalm 74:10-11)

“Hoelang nog, o HERE? Zult Gij voortdurend toornen, zal uw naijver branden als een vuur? Stort uw grimmigheid uit over de volken die U niet kennen, en over de koninkrijken die uw naam niet aanroepen; want zij hebben Jakob verslonden en zijn woonstede verwoest” (Psalm 79:6-7)

“HERE, God der heerscharen, hoelang brandt uw toorn tegen het gebed van uw volk?” (Psalm 80:5)

“Hoelang nog, o HERE? Zult Gij U voortdurend verbergen, zal uw grimmigheid branden als vuur?” (Psalm 89:46)

“Keer weder, o HERE! Hoelang nog? En ontferm U over uw knechten” (Psalm 90:13)

“Hoelang nog zullen de goddelozen, o HERE, hoelang nog zullen de goddelozen juichen?... uw volk, o HERE, vertreden zij, en uw erfdeel verdrukken zij, weduwe en vreemdeling doden zij, en wezen vermoorden zij” (Psalm 94:3,5-6)

“...toen vroeg ik: Hoelang, HERE? Hij antwoordde: Totdat de steden verwoest zijn, zodat er geen inwoner meer is...” (Jesaja 6:10-11)

“Hoelang, HERE, roep ik om hulp, en Gij hoort niet; schreeuw ik tot U: geweld! en Gij verlost niet? Waarom doet Gij mij ongerechtigheid zien, en aanschouwt Gij ellende? Ja, onderdrukking en geweld zijn voor mijn ogen” (Habakuk 1:2-3)

“HERE der heerscharen, hoelang nog zult Gij zonder erbarmen zijn over Jeruzalem en over de steden van Juda...? (Zacharia 1:12)

Uit deze citaten blijkt, wat de achtergrond van de roep van de “zielen onder het altaar” is. Het is de roep van Gods “uitverkorenen”, de vromen in Israël, die “dag en nacht tot Hem roepen” omdat ze uitzien naar de komst van Zijn koninkrijk (Lukas 18:7-8, vgl. Mattheüs 6:10).

Van het Griekse woord *despotes*, dat in onze Bijbels als “Heerser” is weergegeven, is ons begrip “despoot” afgeleid. Een despoot is een vorst of een heer die met de absolute macht over zijn onderdanen of slaven is bekleed, en in geen enkel opzicht met hun wensen rekening behoeft te houden. Op aarde zijn er in de loop van de geschiedenis vele despoten geweest. Koning Nebukadnezar was er bijvoorbeeld één (Daniël 5:19) en ook het “beest uit de zee”, de toekomstige antichrist, zal absolute macht bezitten (Openbaring 13:3-4, 7-10, 12-17). Maar aardse despoten zijn slechts despoot in naam. Hun macht is niet onbegrensd. Ze kunnen hun onderdanen wel doden, maar vanaf dat ogenblik zijn die onderdanen buiten hun bereik (Lukas 12:4-5). Bovendien kunnen hun plannen soms falen. De Schepper van hemel en aarde is de “waarachtige Despoot”, d.w.z. de Enige die écht een despoot

is. Zijn macht is volstrekt onbegrensd (Numeri 23:19, Psalm 33:11, Jesaja 14:24 en 27, 43:13, 45:9-10, 46:11, 55:11; Daniël 4:34-35). Zijn plannen falen nooit (Efeze 1:11). Hij kan zelfs de doden nog bereiken, hen opwekken, berechten en oordelen naar hun werken (Openbaring 20:11-15). Volgens Openbaring 6:10 is God niet alleen de enige “waarachtige” (dat wil zeggen: echte) despoot, maar ook de enige “heilige”. Heilig wil in dit verband zeggen: volstrekt zuiver, rein en goed. “God is licht en in Hem is in het geheel geen duisternis” (1 Johannes 1:5). “God is liefde” (1 Joh.4:16). De HERE bezit niet alleen de absolute macht, Hij is ook in staat om met die macht op de juiste wijze om te gaan. Hij is volstrekt betrouwbaar.

De “zielen onder het altaar” twijfelen er niet aan, dat God uiteindelijk recht zal doen. Op grond van de Hebreeuwse Schriften, bijvoorbeeld het slot van het lied van Mozes (Deuteronomium 32:43), weten ze dat hun lot niet aan Hem voorbij is gegaan en dat Hij het bloed van Zijn knechten zal wreken. Ze vragen alleen: Hoelang zult U zich nog afzijdig houden? Tot hoelang stelt U uw vonnis nog uit? Wanneer zult U gaan ingrijpen?

Het woord “wreken” heeft bij ons een negatieve klank. Wanneer mensen zich wreken, dan gaat die wraak soms alle perken te buiten. Menselijke wraak gaat dikwijls gepaard met buitensporig geweld, met nietsontziende wreedheid en met vergelding van onrecht met onrecht. Bij de “heilige en waarachtige Heerser” is dat niet het geval. Zijn wraak is heilige verontwaardiging. Boosdoeners worden rechtvaardig bestraft en de slachtoffers worden méér dan overvloedig voor de geleden schade gecompenseerd. Wanneer de “dag der wrake van onze God” aanbreekt, dan betekent dit volgens de profeet Jesaja, dat Hij “alle treurenden zal troosten”, en de “treurenden van Sion hoofdsieraad zal geven in plaats van as, vreugdeolie in plaats van rouw, een lofgewaad in plaats van een kwijnende geest” (Jesaja 61:2-3).

“Hen die op de aarde wonen” is in de Openbaring de standaarduitdrukking voor “hen die zich op de (huidige) aarde thuis voelen”, mensen die de wereld van vandaag beschouwen als hun enige thuis. Het Griekse woord *gè*, dat met “aarde” is vertaald, betekent “land”. Het gaat hierbij niet om het land Israël, maar om “het droge”, het landoppervlak in tegenstelling tot de oceanen. In Openbaring 3:10 is “hen die op de aarde wonen” een parallel van de inwoners van “het hele aardrijk” (Gr. *oikoumene*), d.w.z. de bewoonde wereld. “Hen die op de aarde wonen” worden door Gods oordelen getroffen (Openbaring 8:13). Ze hebben een hekel aan het woord van God en ze verheugen zich wanneer Zijn profeten worden gedood (Openbaring 11:10). Ze aanbidden het beest uit de zee (Openbaring 13:8) omdat ze zich verwonderen over zijn herleving (Openbaring 17:8) en door de tekenen van het beest uit de aarde worden misleid (Openbaring 13:12,14). Ze plegen hoererij met Babylon (Openbaring 17:2) door met die stad handel te drijven en haar (pseudo)religieuze denkbeelden en praktijken over te nemen. Wie “op de aarde wonen” zien niet uit naar een rijk van God in de toekomst. Omdat ze Gods

profeten, de bezitters van Zijn woord en getuigenis, hebben vermoord of zich over hun dood hebben verblijd, zal Gods wraak hen treffen.

Een wit gewaad. Het geschenk van een wit gewaad is in de Bijbel een vorm van eerbetoon (Openbaring 3:4) en een symbool van overwinning (Openbaring 3:5). De farao bekleedde Jozef met “linnen klederen” nadat deze zijn dromen had uitgelegd en de koning een wijs advies had gegeven (Genesis 41:42). Toen Jozef onderkoning van Egypte was geworden en zijn broers bij hem kwamen om graan te kopen, gaf hij hun kostbare klederen (Genesis 45:22). Wanneer de Perzische koningen een onderdaan eer wilden bewijzen konden zij hem bekleden met een koninklijk gewaad (Esther 6:8-9). Wie in Israël een mantel bezat, was aanzienlijker dan zijn volksgenoten (Jesaja 3:7). En wie als gast was uitgenodigd voor een feest, werd door de gastheer bekleed met een staatsiegewaad (Zacharia 3:5, vgl. Mattheüs 22:11). Dat aan de “zielen onder het altaar” een wit gewaad wordt gegeven beeldt dus uit dat zij door God worden geëerd als rechtvaardigen die Hem trouw hebben gediend. Het bloed van de kinderen van Juda en Jeruzalem, dat de HERE niet onschuldig verklaard had, wordt hier door Hem onschuldig verklaard (Joël 3:21). De roep van de slachtoffers is gehoord en hun verzoek zal worden ingewilligd. De “heilige en waarachtige Heerser” zal binnenkort gaan oordelen.

“En hun werd gezegd dat zij nog een korte tijd moesten rusten, totdat ook hun medeslaven en hun broeders die gedood zouden worden evenals zij, voltallig zouden zijn”. De roep van de “zielen onder het altaar” wordt beantwoord. Het oordeel zal niet lang meer op zich laten wachten. God zal spoedig recht doen. Zij “moeten nog een korte tijd rusten”. Ook hier gaat het om een zinnebeeldige voorstelling. De personen die Johannes ziet zijn vermoord. Het is hun *bloed* dat om wraak roept. Ze zijn omgebracht “om het woord van God en om het getuigenis dat zij hadden” en ze moeten nog een korte tijd “rusten”. Rusten is in de Bijbel een eufemisme voor “dood blijven” of “in het graf blijven liggen”. Tegen de profeet Daniël werd aan het eind van zijn leven gezegd: “Gij zult *rusten* en opstaan tot uw bestemming aan het einde der dagen” (Daniël 12:13). Rusten is in deze belofte een beeld voor “slapen in het stof der aarde”, dat wil zeggen: als dode in het graf vertoeven (Daniël 12:2). Ook in het boek Openbaring heeft het woord “rusten” deze betekenis. Bij een latere gelegenheid moest Johannes immers in opdracht van God schrijven:

*“Gelukkig de doden die in [de] Heer sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij **rusten** van hun arbeid; want hun werken volgen hen”* (Openbaring 14:13)

De “zielen onder het altaar” moeten nog een korte tijd in het graf blijven rusten, maar ze zullen levend worden en opstaan wanneer de Messias is gekomen en de satan is gebonden. Dan zullen ze als priesters van God met Christus mogen regeren in Zijn toekomstige rijk (Openbaring 20:4-6).

“Hun medeslaven en hun broeders” is geen aanduiding van twee verschillende groepen, maar van één enkele groep. De overigen die nog gedood zullen worden zijn zowel “medeslaven” (d.w.z. geloofsgenoten, vgl. Openbaring 1:1) als “broeders” (d.w.z. volksgenoten) van de “zielen onder het altaar”. Het zijn – net als de slachtoffers onder het altaar – gelovigen uit Israël.

De HERE zal niet “voor altoos tegen Jakob blijven toornen”. Hij zal “zijn toorn niet uitstrekken van geslacht tot geslacht”, maar zijn volk “doen herleven opdat het zich in Hem kan verheugen” (Psalm 85:5-8). Er is door God een maat vastgesteld voor het woeden van de tegenstanders tegen Zijn volk, of een limiet gesteld aan het aantal slachtoffers. “Voltallig” is een interpretatie van de vertalers. In de oorspronkelijke tekst laat de zin meerdere interpretaties toe. Er staat in Openbaring 6:11 letterlijk: “totdat vervuld zouden zijn de medeslaven en de broeders van hen, die op het punt stonden om gedood te worden evenals zij”. “Vervuld zijn” kan betrekking hebben op het *aantal* martelaren en is in de meeste Bijbelvertalingen zo opgevat. Maar het werkwoord kan ook betrekking hebben op de voltooiing van de *dienst* van de slaven, het volbracht-zijn van hun taak. Er moet nog een woord worden gesproken en een getuigenis worden gegeven, ook al wordt dat woord op aarde niet geloofd en al kost het de getuigen het leven. Wanneer we het werkwoord “vervullen” op de dienst van de slaven betrekken, sluit Openbaring 6:11 opnieuw aan bij wat de Here Jezus eens tegen zijn discipelen heeft gezegd:

*“...zowel voor stadhouders als koningen zult u geleid worden om Mij, **tot een getuigenis voor hen en de volken...** een broer nu zal [zijn] broer tot [de] dood overleveren, en een vader [zijn] kind, en kinderen zullen opstaan tegen [hun] ouders en hen doden, en u zult door allen gehaat worden ter wille van mijn naam”* (Mattheüs 10:18,21-22).

*“...voor stadhouders en koningen zult u worden gesteld ter wille van Mij, **tot een getuigenis voor hen; en aan alle volken moet eerst het evangelie worden gepredikt**”* (Markus 13:9-10, vgl. Lukas 21:12-17)

De profetie van Jezus dat “aan alle volken eerst het evangelie moet worden gepredikt” wordt dikwijls betrokken op zending en evangelisatie. Maar in de Bijbel hebben deze woorden niet betrekking op een vreedzaam kersteningsproces door middel van onderwijs, maar op een situatie van vervolging. De leerlingen van Jezus zullen eens door allen worden gehaat, overal ter wereld worden opgepakt en voor rechters en politieke machthebbers worden gesteld om ter dood veroordeeld te worden. Het goede nieuws dat de wereldgeschiedenis dankzij de trouw van God en zijn Messias zal uitlopen op een rijk van vrede en gerechtigheid zal dan in elke rechtszaal klinken. Zó zal aan alle volken het evangelie worden gebracht!

Het zesde zegel (Openbaring 6:12-17)

“En ik zag, toen het [Lam] het zesde zegel opende, en er kwam een grote aardbeving, en de zon werd zwart als een haren zak en de hele maan werd als

bloed, en de sterren van de hemel vielen op de aarde, zoals een vijgeboom zijn onrijpe vijgen afwerpt als hij door een harde wind geschud wordt. En de hemel week terug als een boek dat wordt opgerold, en elke berg en eiland werden van hun plaatsen gerukt. En de koningen van de aarde en de groten en de oversten over duizend en de rijken en de sterken en elke slaaf en vrije verborgen zich in de holen en in de rotsen van de bergen; en zij zeiden tot de bergen en tot de rotsen: Valt op ons en verbergt ons voor [het] aangezicht van Hem die op de troon zit, en voor de toorn van het Lam; want de grote dag van hun toorn is gekomen en wie kan bestaan?"

Wat Johannes ziet gebeuren als het Lam het zesde zegel opent, is de verhoring van de bede van de "zielen onder het altaar". Het bloed van deze getuigen van God had "met luider stem" gevraagd: "Tot hoelang, heilige en waarachtige Heerser, oordeelt en wreekt U ons bloed niet aan hen die op de aarde wonen?". De Almachtige had daarop geantwoord dat ze nog een korte tijd moesten rusten. Wanneer het Lam het zesde zegel opent, dan is die tijd voorbij. Het oordeel over de wereld is dan begonnen. Uit **een** vergelijking van Openbaring 6:10 en 17 blijkt dat het zesde zegel kort na het vijfde wordt geopend. De gebeurtenissen die met het openen van de zegels samenhangen zullen in snelle opeenvolging plaatsvinden – binnen enkele maanden, hooguit binnen enkele jaren. Op oorlog volgt natuurlijk spoedig massaslachting, voedseltekort en massale sterfte (Openbaring 6:1-8). Zo zal de dag van Gods toorn ook spoedig aanbreken wanneer Zijn "slaven" hun getuigenis hebben voltooid. In zijn toespraak op de Olijfberg heeft Jezus immers gezegd:

"Terstond nu na de verdrukking van die dagen zal de zon verduisterd worden en de maan zal haar schijnsel niet geven, en de sterren zullen van de hemel vallen en de krachten van de hemelen zullen wankelen" (Mattheüs 24:29).

En er kwam een grote aardbeving. Door het Griekse woord *seismos* weer te geven als "aardbeving" hebben de vertalers hun eigen interpretatie in de tekst gelegd. Het woord betekent "beving" en kan op allerlei vormen van "trillen" of "wankelen" betrekking hebben. In de Hebreeuwse Bijbel blijkt dat de HERE op Zijn dag niet alleen de aarde, maar ook de hemelen zal doen beven. En vanwege dit alles zullen ook de volken beven. Heel de schepping zal op zijn grondvesten schudden.

"Want zo zegt de HERE der heerscharen: Een ogenblik nog, een korte wijle, dan zal Ik de hemel en de aarde, de zee en het droge doen beven. Ja, Ik zal alle volken doen beven..." (Haggai 2:7-8)

"Ik zal de hemel en de aarde doen beven, Ik zal de troon der koninkrijken omverwerpen, de kracht van de koninkrijken der volken verdelen..." (Haggai 2:22-23)

"Ik zal de stervelingen zeldzamer maken dan gelouterd goud en de mensen dan fijn goud van Ofir. Daarom zal Ik de hemel doen wankelen en de aarde zal bevend van

haar plaats wijken door de verbolgenheid van de HERE der heerscharen, ten dage van Zijn brandende toorn” (Jesaja 13:12-13)

De schrijver van de Hebreeënbrief trekt uit deze profetieën de volgende conclusie:

“Toen [d.w.z. bij de wetgeving, op de Horeb] deed zijn stem de aarde wankelen; maar nu heeft Hij beloofd en gezegd: ‘Nog eenmaal zal Ik niet alleen de aarde doen beven maar ook de hemel’. Dit ‘nog eenmaal’ nu duidt <de> verandering van de wankelbare – als gemaakte – dingen aan, opdat de dingen blijven die niet wankelbaar zijn. Laten wij dus, daar wij een onwankelbaar koninkrijk ontvangen, [de] genade vasthouden, en laten wij daardoor God dienen op een [Hem] welbehaaglijke [wijze] met eerbied en ontzag” (Hebreeën 12:26-28)

Wanneer God de schepping laat wankelen dan gebeurt dat niet om het werk van Zijn handen te vernietigen, maar om de huidige bestuursvorm – waarin opeenvolgende koninkrijken opgaan, blinken en verzinken – te vervangen door een volmaakte bestuursvorm die blijvend is.

En de zon werd zwart als een haren zak en de hele maan werd als bloed. In vele profetieën is aangekondigd dat de zon op de komende dag des HEREN zal worden verduisterd. Het verdwijnen van het zonlicht is een symbool van de toorn van de HERE, terwijl een toename van de lichtsterkte wijst op Zijn genade en ontferming (vgl. Jesaja 30:26). Er staat bijvoorbeeld geschreven:

“Zie, de dag des HEREN komt, meedogenloos, met verbolgenheid en brandende toorn, om de aarde tot een woestenij te maken en haar zondaars van haar te verdelgen. Want de sterren en de sterrenbeelden des hemels doen hun licht niet stralen, de zon is bij haar opgang verduisterd en de maan laat haar licht niet schijnen. Dan zal Ik aan de wereld het kwaad bezoeken en aan de goddelozen hun ongerechtigheid, en Ik zal de trots der overmoedigen doen ophouden en de hoogmoed der geweldenaars vernederen” (Jesaja 13:9-11)

“En te dien dage zal het geschieden, dat de HERE bezoeking zal brengen over het heer der hoogte in de hoge en over de koningen der aarde op de aardbodem. En zij zullen bijeengebracht worden, zoals men gevangenen bijeenbrengt in een kuil, en zij zullen opgesloten worden in een kerker, en na vele dagen zullen zij bezocht worden. Dan zal de blanke maan schaamrood worden, en de gloeiende zon zich schamen...” (Jesaja 24:21-23)

“Wanneer Ik u uitblus [de koning van Egypte] befloers Ik de hemel en verduister Ik de sterren; de zon overdek Ik met wolken, en de maan doet haar licht niet schijnen. Al de stralende lichten aan de hemel verduister Ik om uwentwil; duisternis breng Ik over uw land, luidt het woord van de Here HERE” (Ezechiël 32:7-8)

“Wee die dag, want nabij is de dag des HEREN; als een verwoesting komt hij van de Almachtige... Dat alle inwoners des lands sidderen, want de dag des HEREN komt. Want hij is nabij! Een dag van duisternis en van donkerheid, een dag van wolken en

van dikke duisternis... Voor hun aangezicht [de aanblik van een sprinkhanenzwerm] siddert de aarde, beeft de hemel; de zon en de maan worden zwart en de sterren trekken haar glans in... groot is de dag des HEREN en zeer geducht! Wie zal hem verdragen?" (Joël 1:15, 2:1-2,10-11)

"De zon zal veranderd worden in duisternis en de maan in bloed, voordat de grote en geduchte dag des HEREN komt" (Joël 2:31)

"Nabij is de dag des HEREN in het dal der beslissing. De zon en de maan worden zwart en de sterren trekken haar glans in" (Joël 3:15)

"Te dien dage zal het geschieden, luidt het woord van de Here HERE, dat Ik op de middag de zon zal doen schuilgaan en bij klaarlichte dag het land in het donker zal zetten. Dan zal Ik uw feesten in rouw verkeren, en al uw liederen in klaagzang" (Amos 8:9-10)

Sommige van deze profetieën hebben betrekking op een oordeel van God over een enkel volk. Andere spreken over Zijn toekomstig oordeel over de hele mensheid. Steeds is de verduistering van de zon een dreigend teken van Gods naderende toorn. Een "haren zak" was in Israël een rouwgewaad (vgl. Openbaring 11:3) en "bloed" wijst op het feit dat er spoedig slachtoffers zullen vallen.

Uit de oudtestamentische profetieën en uit het tekstverband in het boek Openbaring blijkt, dat het zwart-worden van de zon en het rood-worden van de maan wordt veroorzaakt door wolken, rook of as in de aardse atmosfeer. Er wordt immers gesproken over een "befloersen van de hemel" (Ezechiël 32:7), over "wolken en dikke duisternis" (Joël 2:2). De apostel Petrus heeft op grond van Joëls profetie (2:31) aangekondigd, dat God "tekenen zal geven op de aarde beneden: bloed en vuur en rookwalm. De zon zal veranderd worden in duisternis en de maan in bloed, voordat de grote en luisterrijke dag van [de] Heer komt" (Handelingen 2:19-20). De oorsprong van de "wolken" of de "rookwalm" wordt in het boek Openbaring niet vermeld. Mogelijk heeft de "grote beving" die aan het zwart-worden van de zon voorafgaat, er iets mee te maken. As en rook die door vulkanen wordt uitgestoten kan de bovenlaag van de aardse atmosfeer maanden- of zelfs jarenlang ondoorzichtig maken. Het is opmerkelijk dat in de profetie van Joël niet over "rookwalm" maar over "vuur en rookzuilen" wordt gesproken. Het zou daarbij kunnen gaan om brandende steden die door vijandelijke legers zijn ingenomen, maar ook om uitbarstingen van vulkanen. Gezien het vervolg van Johannes' visioen ligt die laatste interpretatie voor de hand.

De ziener is opmerkelijk nauwkeurig in zijn beschrijving van de hemelverschijnselen. Hij merkt op dat "de *hele* maan werd als bloed". Wanneer er een maansverduistering optreedt, dan is dat dikwijls geen volledige maar een gedeeltelijke eclips. Een deel van de maan wordt dan rood van kleur, en het verschijnsel is van korte duur. In het visioen van Johannes werd echter de *hele*

maan bloedrood. En omdat de verduistering een atmosferische oorzaak had, duurde deze veel langer.

En de sterren van de hemel vielen op de aarde, zoals een vijgeboom zijn onrijpe vijgen afwerpt als hij door een harde wind geschud wordt, en de hemel week terug als een boek dat werd opgerold. Ook dit is de vervulling van talrijke profetieën uit de Hebreeuwse Bijbel. De overeenkomst tussen de hemel en een vijgeboom is dat beide “geschud” kunnen worden. Bij een vijgeboom kan dat door een storm gebeuren, bij de hemel zal het gebeuren wanneer de HERE de wereld gaat oordelen. De profeet Jesaja heeft namens God eens de volgende oproep doen klinken:

“Nadert, gij volken, om te horen; en gij natiën, merkt op! De aarde hore en haar volheid, de wereld en al wat daaruit ontspruit. Want de HERE koestert toorn tegen alle volken en grimmigheid tegen al hun heer; Hij heeft hen met de ban geslagen, hen ter slachting overgegeven. Hun verslagenen liggen neergeworpen en de stank van hun lijken stijgt op, ja de bergen versmelten van hun bloed. Al het heer des hemels vergaat en als een boekrol worden de hemelen samengerold; al hun heer valt af, zoals het loof van de wijnstok en zoals het blad van de vijgeboom afvalt” (Jesaja 34:1-4)

“Daarom [om de geweldenaars te vernederen] zal Ik de hemel doen wankelen en de aarde zal bevend van haar plaats wijken door de vervolgenheid van de HERE der heerscharen, ten dage van zijn brandende toorn” (Jesaja 13:13)

Wanneer de HERE zijn stem verheft dan zal niet alleen de aarde, maar ook de hemel beven (Joël 2:10, 3:15). In zijn rede op de Olijfberg heeft Jezus over dit onderwerp gezegd:

“De sterren zullen van de hemel vallen en de krachten [Gr. dunameis] van de hemelen zullen wankelen” (Mattheüs 24:29, Markus 13:25)

Op grond van het tekstverband in het boek Openbaring kan het “vallen van de sterren van de hemel” op twee manieren opgevat worden:

- a. Wanneer Gods toorn losbarst zullen er talrijke hemellichamen op de aarde vallen. De aarde zal dan door meteorieten worden getroffen. Aardse waarnemers zullen een groot aantal “vallende sterren” zien, en de inslag van die “sterren” zal verschrikkelijke gevolgen hebben. In zijn visioenen heeft Johannes zulke inslagen aanschouwd (vgl. Openbaring 8:7-10).
- b. Op de dag van Gods toorn zal Hij niet alleen “bezoeking brengen over de koningen der aarde op de aardbodem” maar ook over “het heer der hoogte in de hoge” (Jesaja 24:21). Engelvorsten die nu nog over de volken heersen, zullen dan uit de hemel vallen en uiteindelijk in een onderaardse kerker worden opgesloten (Jesaja 24:22). Het vallen van zulke “sterren” heeft

Johannes in zijn visioenen eveneens mogen zien (vgl. Openbaring 9:1, 12:9-10).

Beide verklaringen van de tekst zijn mogelijk, en ze kunnen ook beide juist zijn. In de Bijbel zijn verschijnselen in de zichtbare wereld namelijk dikwijls een teken van wat er in de onzichtbare wereld plaatsvindt, of de symbolen van een geestelijke werkelijkheid. Dat “de hemelen als een boekrol worden samengerold” is aangekondigd door de profeet Jesaja (Jesaja 34:4). De schrijver van de Hebreeënbrief merkt op, dat “de hemelen als een kleed zullen verouderen” en door de Schepper “als een mantel zullen worden samengerold” (Hebreeën 1:12). Niet om ze voorgoed te doen verdwijnen, maar om ze te “veranderen”. De hemelen zijn als het ware het gewaad van God. Hij zal dat gewaad eens verwisselen (Psalm 102:27).

Voor een oosterling vertelden de sterrenbeelden een verhaal (Psalm 19:2-5). Ze hadden namen die iedereen kende, en met die namen waren bepaalde geschiedenissen verbonden. Vooral de tekens van de dierenriem en hun begeleidende sterrenbeelden predikten een boodschap. Ze waren te vergelijken met een boekrol, die over de gehele aarde kon worden gelezen (Psalm 19:5, Romeinen 10:18). Maar als zo’n boekrol wordt samengerold dan is de inhoud niet langer zichtbaar. De woorden uit Psalm 102, Jesaja 34, Hebreeën 1 en Openbaring 6 kunnen erop wijzen, dat een steeds groter deel van de hemel door wolken, rook en as in de atmosfeer wordt afgedekt, totdat er uiteindelijk geen enkele ster meer is te zien. Aardse waarnemers zullen de indruk hebben dat de boekrol van de hemelen wordt samengerold en toegesloten.

En elke berg en eiland werden van hun plaatsen gerukt. Nadat hij het beven van de hemel heeft beschreven vermeldt Johannes nu het beven van de aarde (dezelfde volgorde vinden we in Haggai 2:7-8, 22-23; Jesaja 13:12-13). Verderop in het boek Openbaring wordt er gesproken over “een grote aardbeving, zoals er niet geweest is sinds er een mens op de aarde is geweest; zo’n aardbeving, zo groot!” (Openbaring 16:18). Naar aanleiding van die aardbeving schreef de ziener dat de steden van de naties (de volken buiten Israël) vielen, dat “elk eiland vluchtte” en dat “bergen niet werden gevonden” (Openbaring 16:20). Hier merkt hij op dat “elke berg en elk eiland van hun plaatsen werden gerukt”. Het gaat niet om een lokale aardbeving, zoals er in alle tijden is geweest, maar om een geweldige schok die zich overal op aarde tegelijkertijd voordoet. De gevolgen zijn vreselijk; ze worden in Openbaring 16:18-19 genoemd.

Meerdere profeten hebben aangekondigd dat wanneer God neerdaalt om de wereld (of zijn eigen volk) te oordelen, de aardse geografie zal veranderen.

“De bergen versmelten onder Hem en de dalen slijten, als was voor het vuur, als water dat afgutst van een helling” (Micha 1:4)

“De bergen beven voor Hem en de heuvelen versmelten; de aarde rijst voor Hem op, ja, de wereld en al haar bewoners. Wie kan standhouden voor Zijn gramschap? Wie staande blijven bij Zijn brandende toorn? Zijn grimmigheid stort zich uit als vuur en de rotsen springen voor Hem aan stukken” (Nahum 1:5-6)

“Ik zag de aarde, en zie, zij was woest en ledig; ik zag naar de hemel, en zijn licht was er niet. Ik zag de bergen, en zie, zij beefden, en alle heuvelen schudden. Ik zag, en zie, er was geen mens, en al het gevogelte des hemels was weggevlogen. Ik zag, en zie, de gaarde was een woestijn, en al zijn steden waren in puin gestort, voor de HERE, voor zijn brandende toorn” (Jeremia 4:23-26)

“Hij staat en doet de aarde schudden; Hij ziet rond en doet de volken van schrik opspringen, de aloude bergen liggen verpletterd, de eeuwige heuvelen zinken ineen” (Habakuk 3:6)

“Gij splijt de aarde tot rivieren, de bergen zien U, zij beven” (Habakuk 3:10)

En de koningen van de aarde en de groten en de oversten over duizend en de rijken en de sterken en elke slaaf en vrije verborgen zich in de holen en in de rotsen van de bergen. Om de reactie van de mensheid op het wankelen van de hemelen en de aarde te beschrijven somt Johannes verschillende groepen van mensen op. Allereerst zij die het in het land voor het zeggen hebben: “de koningen van de aarde en de groten”. Voor groten gebruikt hij het Griekse woord *megistanes*, dat letterlijk “grootsten” betekent. In andere Bijbelteksten is het vertaald als “rijksgroten” (Markus 6:21) of als “de groten der aarde” (Openbaring 18:23). Vervolgens degenen die het in het leger voor het zeggen hebben: “de oversten over duizend” (Grieks: *chiliarchoi*). Het gaat hierbij niet om *centuriones*, “oversten over honderd” die in de evangeliën en het boek Handelingen dikwijls worden genoemd, maar om mannen die een veel hogere positie in het leger innamen: veldheren of tribunen. Personen die na een militaire carrière dikwijls hoge functies in de politiek en in het openbaar bestuur mochten bekleden. Na deze drie groepen van aanzienlijken vermeldt Johannes de mensen die onder normale omstandigheden niets te vrezen hebben, aangezien ze over aanzienlijke reserves beschikken: “de rijken en de sterken”. Tenslotte noemt hij de twee categorieën waarin de maatschappij van zijn tijd uiteenviel: de slaven en de vrijen. Elke aardbewoner - of hij nu aanzienlijk was of onbelangrijk, machtig of zwak, rijk of arm, ondergeschikt of leidinggevend - zag Johannes in doodsangst vluchten, en zich verstoppen in de holen (Gr. *spelaiá*) en de rotsen (Gr. *petras*) van de bergen. Hiermee zijn wellicht natuurlijke spelonken en door mensenhanden uitgehouwen onderaardse ruimten bedoeld, of grotten en kloven. In Israël werden zulke ruimten dikwijls als schuilplaats ingericht en werd de toegang voor de vijand verborgen (Jozua 10:16-17, Richteren 6:2, 1 Samuël 13:6).

Ook dit is door de profeten van Israël aangekondigd. Jesaja heeft in opdracht van God gezegd:

“Ga in de rotskloven en verberg u in de grond voor de verschrikking des HEREN en voor de luister zijner majesteit” (Jesaja 2:10)

“Dan kruipt men in de spelonken der rotsen en in de holen van de grond voor de verschrikking des HEREN en voor de luister zijner majesteit, wanneer Hij opstaat om de aarde te verschrikken” (Jesaja 2:19)

Toen het tienstammenrijk door de Assyriërs werd verwoest hadden de inwoners van dat rijk al tegen de bergen gezegd: “Bedekt ons”, en tegen de heuvels: “Valt op ons” (Hosea 10:8), maar hier gaat het om een reactie van de hele mensheid. En men is niet op de vlucht voor een menselijke vijand, maar voor de HERE zelf. In zijn rede op de Olijfberg heeft Jezus opgemerkt, dat het de mensen zal “besterven van bangheid en verwachting van de dingen die over het aardrijk komen” (Lukas 21:26).

Iedere vorm van menselijke waardigheid en ieder verschil tussen rangen en standen zal op dit ogenblik totaal zijn verdwenen. Het zal zijn zoals de dichter Asaf eens zong:

“Gij, geducht zijt Gij; wie kan bestaan voor uw aangezicht, wanneer uw toorn ontbrandt?” (Psalm 76:8)

Tijdens het huidige tijdperk, “des mensen dag”, kan de ene mens zich nog verheffen boven de andere en kunnen mensen vertrouwen op het werk van hun eigen handen (de Bijbel noemt dat “afgoden”, vgl. Jesaja 2:7-9,13-16). Maar op de dag van de Heer zal alleen de HERE nog maar zijn verheven. Jesaja heeft dit aangekondigd, en Johannes heeft het mogen zien:

“De verwaten ogen der mensen worden vernederd en de trots der mannen wordt neergebogen en de HERE alleen is te dien dage verheven. Want er is een dag van de HERE der heerscharen tegen al wat hoogmoedig is en trots en tegen al wat zich verheft, opdat het vernederd worde...” (Jesaja 2:11-12)

“Dan wordt de mens verlaagd en de man wordt vernederd, ook worden de ogen der hoogmoedigen vernederd. Maar de HERE der heerscharen wordt verhoogd door recht en de heilige God wordt geheiligd door gerechtigheid” (Jesaja 5:15-16)

“Dan wordt de verwatenheid der mensen neergebogen en de trots der mannen vernederd, en de HERE alleen is te dien dage verheven...” (Jesaja 2:17)

Het is niet Gods bedoeling om aan het mensengeslacht een definitief einde te maken, maar om de mensheid voorgoed aan zichzelf te verbinden. Er staat immers geschreven:

“Te dien dage zal de mens zijn zilveren en gouden afgoden, die hij zich gemaakt had om zich daarvoor neer te buigen, voor de ratten en de vleermuizen werpen, bij zijn vlucht in de rotsholten en de bergspleten vanwege de verschrikking des HEREN en de luister zijner majesteit, wanneer Hij opstaat om de aarde te verschrikken... de afgoden zullen volkomen verdwijnen” (Jesaja 2:20-21, 2:18)

En zij zeiden tot de bergen en tot de rotsen: Valt op ons en verbergt ons voor [het] aangezicht van Hem die op de troon zit, en voor de toorn van het Lam; want de grote dag van hun toorn is gekomen en wie kan bestaan? De beschrijving die Johannes geeft van de reactie van de wereldbevolking op de rampen die de kosmos treffen is op het eerste gezicht merkwaardig. Dat de mensen doodsbang zijn en zich in grotten en kloven proberen te verstoppen kunnen we ons wel voorstellen. Er slaan immers overal meteorieten of vulkanische bommen in. Maar dat de mensen (die voor een groot deel ongelovig, animist of boeddhist zijn) zullen uitroepen: “Verberg ons, onttrek ons aan het oog van Hem die op de troon zit en behoed ons voor de toorn van het Lam, want de grote dag van hun toorn is gekomen!” – dat lijkt ons een onmogelijkheid. Volgens velen zou Johannes zich hier aan oosterse overdrijving schuldig maken. Maar dat is niet het geval.

De “koningen van de aarde en de groten” hebben immers kort tevoren iedereen veroordeeld en terechtgesteld die “het woord van God en het getuigenis had” (6:9). Wie van de Schepper en zijn komend rijk getuigde had destijds zijn eigen doodvonnis getekend. Maar de hele mensheid had vanwege die vervolging ook te horen gekregen dat de dag van Gods toorn spoedig zou aanbreken en zou worden gevolgd door het koninkrijk der hemelen. “Dit evangelie van het koninkrijk” was “over het *hele aardrijk* gepredikt tot een getuigenis voor *alle volken*” (Mattheüs 24:14). Natuurlijk had de wereldbevolking die boodschap niet geloofd. De verwachting van het Godsrijk was door hen beschouwd als een gevaarlijke vorm van “opium voor het volk”, een kankergezwell dat uit de samenleving moest worden weggesneden. Wanneer er predikers van die boodschap omgebracht werden, hadden de mensen zich over hun terechtstelling verblijd en elkaar geschenken gestuurd (11:10). Ze hadden gezegd: “Eindelijk rust”, die onruststokers zijn we nu voorgoed kwijt! (1 Thessalonicenzen 5:3).

Maar nu men door “een plotseling verderf” wordt getroffen, beseft men dat de martelaren het bij het rechte eind hadden. De toorn van God en van het Lam, waarover de getuigen van de Messias hadden gesproken en die men als een waandenkbeeld had weggewuifd, is losgebarsten. Omdat iedereen van de denkbeelden van de martelaren op de hoogte was beseffen alle mensen wat er nu aan de hand is. De beschrijving van Johannes is niet overdreven, maar juist bijzonder nauwkeurig.

“Wie kan bestaan?” De uitroep waarmee hoofdstuk 6 besluit kan worden opgevat als een retorische vraag: “Welk mens kan standhouden wanneer God boos op hem is?” Het antwoord is: “Niemand”. Maar het kan ook als een angstkreet worden opgevat: “Zal er nog wel iemand in leven blijven, wanneer de Schepper begint te toornen?” Een eerste antwoord op die vraag wordt in het volgende hoofdstuk gegeven. De Schepper heeft sommigen beschermd tegen de rampen die de aarde treffen. Die personen zullen op wonderlijke wijze worden bewaard, want zij zijn aan God gewijd.

* * * * *

